

YUNUS EMRE DİVANI'NDA HZ. PEYGAMBER'İN HADİS-İ ŞERİFLERİ

□ Adem ÇALIŞKAN*

Anadolu'da mü'minlerin gönlünde taht kurmuş olan Yunus Emre, Türk dili ile eserler veren tasavvufî Türk edebiyatımızın ilk büyük şâiri olup, bir kısmı millî vezin ve şekillere bağlı manzumeleri ile geniş halk kitlelerine seslenen, derin ve devamlı tesir bırakan en büyük mutasavvıf halk şâiridir.

X. asırdan beri kuvvetli İslâm kültürüyle yükle, İslâmî kahramanlık destanlarını, ideal aşk hikâyelerini dinleyip tekrarlayan Türk halkı, çevresinde toplandığı tarikatlerin de, yaşanan hayatla birleşmiş, tasavvuf kültürünü kendi deyim ve terimleriyle kavrayacak bir dil ve kültür seviyesine ulaşmıştır. Ahmed Fakîh ve Şeyyâd Hamza gibi, bir kısım Türkçe şiirlerini bildiğimiz, orta seviye şâirlerini bu yıllarda halkın da anladığı muhakkaktır. Şiirlerinin çoğunu Farsça ile söyleyen Sultan Veled'in bile Türkçe şiirleri halk tarafından anlaşılır bir dil ile söylenmiştir. Hattâ şehir merkezlerinde ikâmet eden aydın halk ve tarikat müşidleri Mevlânâ Celâleddin'in şiirine nüfûz edecek kadar Farsça'ya vâkıf oldukları için şiirlerini anlamışlar ve yakın çevrelere açıklamışlardır. Çoğunluğun Kur'ân-ı Kerim ve Hadîs kültürünü anlayacak kadar Arapça bildiği âşikârdır.

Yunus Emre işte böyle İslâmî-Türk atmosferinde yetişmiş, potasında şekillenmiştir. Bu sebeple Yunus'un şiirlerinde her asırda çağının ilerisinde bir kültür bu-

*) İspir Lisesi Edebiyat Öğretmeni

lunması ve Yunus'un XIII. asırdan beri hep yarınlar hitap ederek basit bir derişikten gönüller sultanlığına yükselmesi yadırganacak bir inkılâp değildir. Çünkü o, kıyâmete kadar yaşayacak olan İlahî Nizâm'ın bülbüldür:

“Çıkmiş İslâm bülbülleri öter Allah deyu deyu”

Dünya ve âhîret saadetini isteyenler onun sesine kulak verecek; Allah (c.c.)a, Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafâ (s.a.v.)'e, insana ve tabiate onun gözüyle -ki bu cihânşümûl İslâmâ bir bakış açısıdır- bakmaya başlayacaktır. Görenler Yunus mektebine mensup olacaktır.

Yunus'un şiirleri onun **Kur'an-ı Kerîm ve Hadîs** kültürünü çok iyi yorumlayacak kadar mükemmel hatmettiğini ve aynı kaynağa dayanan Peygamberler tarihini, İslâmî ilimleri de çok iyi bildiğini göstermekte olup, şâirimizin Arapça'ya bi-hakkın vâkıf olduğunu ispatlamaktadır. Ayrıca kendinden evvel en kuvvetli eserlerini Farsça ile söyleyen tasavvuf düşüncesini amelinde yaşayacak ve Mevlânâ Celâleddîn'in şiirlerine nüfûz edecek kadar da Farsça'ya vâkıftır.

Yunus Emre hakkında, bu zamana kadar pek çok incelemeler yapıldı, makaleler, kitaplar... vb. kaleme alındı. Hiç şüphesiz bu eserlerde Yunus, pek çok değişik yönleriyle ele alındı ve değerlendirildi. 1991 yılı, Türk ve dünya kültürü açısından önemli olaylara sahne olacak. 11-13 Mayıs 1989 tarihleri arasında Eskişehir'de düzenlenen IV. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri, bu olaylardan birine zemin hazırlayarak önemli bir hizmet yapmıştır. Seminare katılanlar, 1991 yılının büyük Türk Mutasavvıfı, Şâiri Yunus Emre'nin doğumunun 750. yıldönümü olduğundan, UNESCO nezdinde teşebbüse geçilip 1991'in "Yunus Emre Yılı" ilân edilmesini istemişler toplu dilekçeyi Kültür Bakanlığı'na vermişlerdir. Kültür ve Dışişleri Bakanlıklarımızın ortak çalışması sonucunda UNESCO Genel kurulunca Yunus Emre 1991 yılında anılacak dünya ünlüleri takvimine alınmış ve 1991 yılı Türkiye'de ve dünyada "Yunus Emre Sevgi Yılı" olarak kabul edilmiştir⁽¹⁾. Yunus Emre Sevgi Yılı'nın içerisinde, Yunus'un değişik bir yönünü tesbite yönelik bir çalışma yaptık. İki ayrı yazı dizisinin konularını teşkil edecek çalışmanın birincisi "Yunus Emre Divanı'nda Hadîs-i Şerîfler" adıyla bu yazımızla sunulmaya başlanmıştır.

Biz, burada, sözkonusu hadîslerin sahihlik derece ve durumlarını araştırarak değiliz. Şiirlerinde yer yer âyet-i kerîme ve hadîs-i şerîflere telmihler yapan, onlardan iktibâslarda bulunan Yunus'u, böyle bâkir bir konuyla ve önemli bir yılın içerisinde tanımaya ve tanıtmaya çalışmak, hiç şüphesiz bundan sonra hakkında söylenecek, yazılıp çizileceklere bir meş'ale olmak görevini de yüklenmiş olacaktır⁽²⁾. Telmih ve atıf hadîslerin sıhhat yönünden tedkiki bizim bu makalemizin imkânları dışındadır.

“Sensin bana can u cihan sensin bana **genc-i nihân**

Sendendürür assı ziyân ne iş gele benden bana”

Y.E.D., s. 47/4

1) Nail Tan, “Mutasavvîf Türk Şairlerinin Ortak Özellikleri ve Yunus Emre'nin Engin Hoşgörüsüne Bir Örnek.” Millî Kültür, Sayı: 75, Ağustos 1990, s. 36

2) İncelemedeki Y.E.D. kısaltması, Yunus Emre Divanı. Dergâh Yayınları, İkinci Baskı, İstanbul 1981, 491 s. İncelemedeki sayfa numaraları bu baskıya aittir. Kısaltmalarda gösterilen birinci rakam sayfayı, ikinci rakam beyit sayısını göstermektedir.

“Zanar kıl bu gevhere bu **gizli gence nûra**
Nur kaçan yavıvara kendi nazargâhıdır”
Y.E.D., s. 91/3

“Yunus’un bu danışı **genc-i nihân** sözüdür.
Dosta âşık olanlar iki cihândan fâriğ”
Y.E.D., s. 190/8

“Âşık nice harâb ise velâyeti artadurur
Onun için ki daima virândadır **genc-i nihân**”
Y.E.D., s. 327/6

“*Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtü en-u’rife fe’halaktü’l-halka li-ya’rifü-nî.*” “Ben gizli bir hazine idim. Bilinmeyi sevdim, bilinmem için halkı (yaratılmış bütün şeyleri) yarattım.”⁽³⁾

“Bu yer ü gök, arş ü ferş **aşk dâdı ile kâimdir**
Bünyâdı aşktır âşika her bir yerde eli var”
Y.E.D., s. 78/3

“Hem cefâdır hem sefâ Hamza’yı attı Kaff’a
Aşk iledir Mustafa devletli nesnedir aşk”
Y.E.D., s. 193/2

“**Yarattı Hak dünyayı Muhammed** dostluğuna
Dünyaya gelen gider bâkî kalası değil”
Y.E.D., s. 208/7

“**Yer ü gök yaradıldı aşk ile bünyâd oldu**
Toprağa nazar kıldı aksırdı durup geldim”
Y.E.D., s. 256/4

“Hak yarattı yeri göğü ol Ahmed’in dostluğuna
“**Levlâk**” ona delil oldu onsuz yer gök var olmadı”
Y.E.D., s. 420/1

“*Levlâke levlâke lemâ halaktü’l-eflâke.*”

“Eğer sen olmasaydın, sen olmasaydın (ey Muhammed) felekleri yaratmazdım”⁽⁴⁾

3) Bu hadîs-i kudsi “naklen säbit” değil ise de mutasavvıflarca “keşfen sahîh”tir. Bkz: Mahir İz, Tasavvuf, 1981, s. 59 naklen, İsmail Hakkı Bursevî, Kenz-i Mahfi, İstanbul 1290, s. 2-3; Aliyyü’l-Kârî, Mevzû’at, s. 63.

4) Tâhir b. Sâlih el-Cezâirî, Tevcîhu’n-Nazar, Mısır 1910, s. 35; Sagâni, El-Ehâdisü’l-Mevzû’a isimli kitabında bu hadîs-i kudsi için mevzû demiştir. Fakat, Aliyyülkârî, bununla beraber, mananın sahîh olduğunu söylüyor. Deylemî, İbn-i Abbas’tan merfû’ olarak, şu hadîsi rivâyet eder: “Etâni cibrîlü fe-kâle yâ muhammedü levlâke lemâ halaktü’d-dünyâ.” “Cebrail bana gelerek dedi ki: Ey Muhammed! Sen olmasaydın dünyayı yaratmazdım.” Bk. Muhammed Nâsıru’d-dîn el-Elbâkî, Silsiletü’l-Ehâdisü’z-Zâ’ife ve’l-Mevzû’a, Mısır, h. 1284, s. 282

“İlim ilim bilmektir, ilim **kendini bilmektir**
Sen kendini bilmezsin ya nice okumaktır
Okumaktan ma'nî ne kişi **Hakk'ı bilmektir**
Çün okudun bilmedin ha bir kuru emektir”
Y.E.D., s. 151/2

“**Hakk'ı** bulmak isteyenler eylesin nefsinin dervîş
Çalab bize mürşid vermiş dervîş olabilsem dervîş”
Y.E.D., s. 184/1

“Nitekim **ben beni bildim** yakîn bil kim **Hakk'ı buldum**
Korkum onu buluncaydı şimdi korkudan kurtuldum”
Y.E.D., s. 232/1

“İlim okumaktan gerek **kendözünü bilmektir**
Kendözünü bilmezsen bir hayvandan betersin”
Y.E.D., s. 309/4

“Ondan yigrek ne vardır kişi bile kendözün
Kendözün bilen kişi kamulardan ol güzîn”
Y.E.D., s. 311/1

“**Men arafe nefsehû**” dersin evet değilsin
Melâikten yukarı seyrân arzu kılarınsın”
Y.E.D., s. 325/2

“**Kişi Hakk'ı bilmek** gerek Hak haberin almak gerek
Bunda iken ölmek gerek varıp anda ölmez ola”
Y.E.D., s. 376/6

“Nitekim **ben beni bildim** bu oldu kim **Hakk'ı buldum**
Korkum onu buluncadı korkudan kurtuldum ahî”
Y.E.D., s. 410/4

“İster idim **Allah'ı buldum** ise ne oldu
Ağlar idim dün ü gün güldüm ise ne oldu”
Y.E.D., s. 442/1

”*Men arafe nefsehû fe-kad arafe rabbehû*” “Kendini bilen Rabb'ini de bilir.”⁽⁵⁾

---

5) İsmâil b. Muhammed el-Aclûnî, Keşfü'l-Hafâ, Haleb, (?), c. 2, s. 361, Hadis no: 2532. İbn-i Teymiyye, “uydurma”; Nevevî, “sâbit değildir”, Suyûtî ise, bu hadis ile ilgili eser yazmıştır.

“Kişi Hakk’ı bilmek gerek Hak haberin almak gerek
Bunda iken ölmek gerek varıp anda ölmez ola”
Y.E.D., s. 376/6

“Kevser havzına dalanlar **ölmezden öndin ölenler**
Nefsini düşman bilenler konar Tübâ dallarına”
Y.E.D., s. 387/6

“Mûtû kalbe en-temûtû...” “Ölmeden evvel ölünüz...”⁽⁶⁾
“Kur’ân’ı viribidi gönüle evim didi
Gönül ev ıssın bilmez âdemden tutmayalar”
Y.E.D., s. 121/3

“Mâ vese’anî semâ’î ve’l-ardî ve lâkin vese’anî kalbü abdî’l-mü’mini.”
“Yer ve göklerim beni istiâb etmedi,
fakat mü’min kulumun kalbi beni istiâb etti”⁽⁷⁾.

“Kur’ân’ı viribidi **gönüle evim didi**
Gönül ev ıssın bilmez âdemden tutmayalar”
Y.E.D., s. 121/3

“Ev içi aşk ile doldu ulu kişi âşık oldu
Canlarımız hayran oldu dağıldı perîşânımız”
Y.E.D., s. 169/3

“Onun nûru karanuyu sürer **gönül hücrelerinden**
Bes karanuluk nûr ile bir hücreye nite sığar”
Y.E.D., s. 132/3

“Ben gelmedim da’vî için benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir gönüller yapmağa geldim”
Y.E.D., s. 243/2

“Ne sultan ne baylardasın ne köşkkü saraylardasın
Girdin **miskinler gönlüne edindin durak Çalabım”**
Y.E.D., s. 246/4

---

6) Muhammed b. Abdürrahman es-Sehâvî, el-Makâsıdu’l-Hasene, Kahire 1956, s. 436, Hadis no: 1213; el-Aclûnî, Haleb, (?), c. 2, s. 402, Hadis no: 2669.

7) Ebu’l-Hasenat Muhammed Abdilhay el-Lakvanî el-Hindî, El-Ecvibettü’l-Fâdila Li’l-Es’ileti’l-Aşrati’l-Kâmile, Haleb 1384/1964, var. 227 b’den naklen, M. Yaşar Kandemir, Mevzû Hadîsler. Menşe’i, Tanıma Yolları, Tenkidi, D.İ.B. Yay., 2. Baskı, Ankara 1980, s. 149

“Bir karâra tuttum sırrımı benim kim duyar
Gözsüz beni kanda görür gönülde gizlenen benim
Y.E.D., s. 251/2

“Gönül Çalabın tahtı Çalab gönüle baktı
İki cihân bedbahtı kim gönül yıkar ise”
Y.E.D., s. 355/5

“İstediğimi buldum eşkere cân içinde
Taşra isteyen kendi kendin ihân içinde”
Y.E.D., s. 357/1

“Ol dost ile benim işim ölüp dahi bitmeyiser
Ben nice ola bite çün gönülde dost seville
Y.E.D., s. 370/7

“Gönül mü yeğ Kâbe mi yeğ eyit bana aklı eren
Gönül yeğdürür zira kim gönüldedir dost durağı”
Y.E.D., s. 405/7

“Düşür kazan ye yedir bir gönül ele getir
Yüz Kâbe'den yigrekdir bir gönül ziyâreti”
Y.E.D., s. 415/2

“Erenlerin gönlüne ol sultan dükkân açtı
Nice bizim gibiler anda konuben geçti”
Y.E.D., s. 441/1

“*Kalbü'l-mü'mini beytu'llâhi.*” “Mü'minin kalbi Allah'ın evidir.”⁽⁸⁾
“*Kalbü'l-mü'mini hazînetu'llâhi.*” “Mü'minin kalbi Allah'ın hazinesidir.”⁽⁹⁾

“Yunus dahi âşık sana göster didârını ona
Yarım dahi sensin benim ayruk nigârım yokdurur”
Y.E.D., s. 114/5

“Yunus kim öldürür seni veren alır yine canı
Yarın göresin sen onu er nazarından gitmegil”
Y.E.D., s. 217/1

“Benim canım uyanıktır dost yüzüne bakan benim
Hem denize karışmağa ırmak olup akan benim”
Y.E.D., s. 247/1

8) el-Aclûnî, c. 2, s. 147, Hadis no: 1884-1885.

9) el-Aclûnî, c. 2, s. 147, Hadis no: 1884-1885.

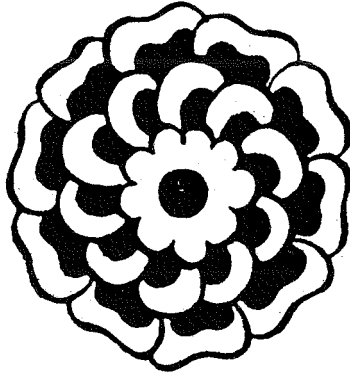
“**Âşık Yunus seni ister lûtf eyle cemâlin göster**
Cemâlin gören aşıklar ebedî ölmez Allahım”
Y.E.D., s. 249/7

“Yunus Emre’m eydür görsem makamına dahi ersem
Hakk’ın dîdârını görsem hûriler indi sohbet’e”
Y.E.D., s. 378/8

“*İnneküm se-terevne rabbeküm kemâ terevne hâze’l-kamere.*”
“Rabbinizi şu ayı (açıkça) gördüğünüz gibi göreceksiniz”⁽¹⁰⁾.

“**Dost sûreti gözgüdür bakan kendi yüzün görür**
Gelsin ol kendisiz gelen ben râzımı ona derim”
Y.E.D., s. 287/7

“*El-mü’minü mir’âtü’l-mü’mini.*” “Mü’min mü’minin aynasıdır”⁽¹¹⁾.

---

10) Buhârî, Kitâbü’t-Tevhid, VIII/119. Rû’yetullah konusundaki bu hadisin değişik şekilleriyle öteki hadisler için bakınız: Buhârî, Kitâbu Mevâkütü’s-Salât: 1/139; Kitâbü’t-Tefsîr: VI/148; Müslim, Kitâbü’l-İmân: 1/246 vd.

11) es-Schâvî, s. 439, Hadis no: 1228. (İleriki yazılarımızda aynı konuya devam edilecektir.)